Nietzscheův rok

Jaroslav Novotný - Josef Kružík

(2.- 6. června 2005 v Praze)

Osud tomu zřejmě chtěl, aby - jak jsme se mohli dočíst v jednom z minulých čísel Lidé města - byl rok 2004 vyhlášen Městským muzeem v Ústí nad LabemRokem trpaslíka, a současně školní rok 2004/2005 z iniciativy Akademického senátu UK FHS Rokem Friedricha Nietzscheho. Koincidence je to ovšem zvláštní zejména v tom ohledu, že (alespoň poměřováno rozsahem příslušné knižní produkce) by snad mohl být Nietzsche přítomen v našich knihovnách nejen v podobné míře jako trpaslík domácí v našich zahrádkách, ale zdá se, že možná i týmž způsobem, tedy v zásadě lhostejně tolerovaný, protože všudypřítomný a následně téměř neviditelný. Není proto divu, že rok 2000, na nějž připadalo sté výročí úmrtí tohoto myslitele, proběhl v našich akademických kruzích bez jakékoliv výraznější Nietzscheho připomínky. U vědomí tohoto dluhu se tak kolektiv učitelů bakalářského studia humanitní vzdělanosti UK FHS rozhodl oslavit nejbližší další autorovo alespoň trochu kulaté výročí, a sice uspořádáním trojdenní konference pod názvem Nietzsche a člověk, jež si kladla za cíl představit a tematizovat v nejširším slova smyslu antropologický rozměr autorova myšlení.

První konferenční den, který byl věnován převážně Nietzscheho tematizaci vztahu člověka, Boha a náboženství, zahájil Tomáš Halík (UK FF), který předvedl Nietzscheho jakožto autora, jehož anti-křesťanství je třeba interpretovat spíše jako problematizaci určité konvenční dobové formy tohoto náboženství, jež ovšem nebyla Nietzschemu o nic více nesympatičtější než tehdejší podobně konvenční atheismus. V dosti podobném duchu se nesl též následující příspěvek Martina Šimsy (Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně [UJEP] v Ústí nad Labem), který zdůraznil, že přes nesmírnou radikalitu všech jeho útoků zůstává pro Nietzscheho křesťanství vždy nejvýznamnějším fenoménem evropského Západu. Poněkud jiný rozměr myslitelova náboženského myšlení akcentovalo vystoupení Josefa Kružíka (UK FHS), jenž zejména na základě interpretace spisu Ecce homo a pověstných Wahnsinnszettel poukázal na autorův pokus revitalizovat dionysiakální sparagmos a hómofagia.
Přechodem k dalšímu tematickému okruhu, jehož cílem bylo ukázat Nietzscheho zakořeněnost v tradiční metafysice a odtud uvážit i možnosti tohoto myšlení, byl příspěvek Richarda Ziky (UK FHS), jenž na základě analýzy Descartesova pojetí Boha jako „stvořitele věčných pravd" ukázal, jak se tento myslitel pokouší - na rozdíl např. od Galileiho - o takové rozumění Bohu, jež by jej nečinilo „průhledným" a nezbavovalo jeho „jinakosti". Descartesův koncept Boha lze tedy prezentovat jako výsledek k neúspěchu odsouzeného úsilí zastavit proces vedoucí až k - Descartesem samým ovšem nedohlížené - „smrti Boha". Martin Vrabec (UK FHS a UK FF) poté navázal výkladem Nietzscheho pochopení Spinozy, zejména v ohledu vztahů conatus - vůle k moci a amor dei intellectualis- amor fati. Vystoupení Ladislava Benyovszkého (UK FHS) se soustředilo na vztah Fichte - Nietzsche, jenž byl ovšem chápán nikoliv jako explicitní historické Nietzscheho navázání, nýbrž jako jím samým nereflektovaná souvislost daná povahou údělu bytí (Geschick); východiskem příspěvku pak byla Fichtova dedukce skutečné věci (wirkliche Ding) z obrazotvornosti (Einbildungskraft) jako předpoklad možnosti interpretace jsoucího jako vůle k moci. Milan Sobotka (UK FF) se poté zaměřil na problém vztahu Nietzsche a Hegel, především na základní shodu mezi Hegelovou a Nietzscheho antropologií, kterou je třeba vidět nejspíše ve vezdejšnosti člověka, jenž dějinným překonáváním svého původního vědomí závislosti na transcendentnu dospívá sám k sobě. James Hill (UK FF) se poté soustředil na souvislost Nietzscheho a chorvatského filosofa a fyzika Boškoviče, zejména pak s ohledem na silný antiatomistický rozměr jejich myšlení. První den konference zakončila Anna Hogenová (UK PedF) příspěvkem, který pojednával motiv zapomenutosti v souvislosti se vztahem bytí a dění v Heideggerově a Nietzscheově filosofii. Druhý den konference zahájil Jaroslav Novotný (UK FHS) fundamentálně ontologickou interpretací podobenství o „zvířeti" z Nietzscheho Nečasových úvah, na které se pokusil ukázat, nakolik Nietzscheho formulace tohoto podobenství koření v tradičních koncepcích času, které při zásadním důrazu na přítomný okamžik kladou v různých podobách proti sobě motiv plynutí a trvání.
Příspěvek Tomáše Holečka (UK FHS) Fyziologický požadavek logiky, interpretující pasáž ze spisu Mimo dobro a zlo, otevřel poslední tematický okruh zabírající druhý a třetí den konference a zohledňující Nietzscheho tematizace člověka v kontextu života, kultury, společnosti a historie. V jeho rámci následně vystoupil Aleš Svoboda (UK FHS) s interpretací Zrození tragédie z ducha hudby, v jejímž rámci představil dichotomii principů apollinského a dionýského jakožto inspiraci pro konstrukci výkladové strategie místa kultury v životě člověka a společnosti. Příspěvek Táni Ospálkové (UK FHS a UK FF) Dionýská závrať a krajní podoby hry vycházel zejména z problematizace Cailloisova pojetí masky a vertiga v souvislosti s Nietzscheho pojmem dionýského ze Zrození tragédie. Jakub Chavalka (UJEP) se ve svém příspěvku pokusil předvést, že v novém pohledu na tělesnost se podle všeho nachází jedna z cest, jež by mohly vést k náhledu

na vůli k moci jako dynamického principu skutečnosti a ne jako pouhého komplexu dominace. Problému zdraví, resp. šílenství v souvislosti se způsobem Nietzscheho myšlení se věnoval Petr Kouba. Význam Nietzscheho pro filosofii výchovy a obecně pedagogiku zdůraznil poté Aleš Prázný (FHS Univerzita Pardubice) v analýze Nietzscheho pojmu „Züchtung" a jeho vztahu k obvyklejším „Erziehung" či „Bildung". Příspěvek Hynka Tippelta se zase zaobíral kritikou asketických ideálů z Genealogie morálky. Myšlenkovou spřízněnost H. Arendtové s Nietzschem ve svém příspěvku předvedl Evžen Martínek (UJEP). Stanislav Komárek (UK FHS) na závěr druhého dne předvedl Nietzscheho a jeho mladšího současníka Karla Maye v perspektivě paralelních životopisů, jež jakoby se odehrávaly ve zvláštní dialektice tragedie a frašky. V posledním dnu pak přípěvek Jiřího Starého (UK FF) prezentoval analýzu konceptu osudu, jak se tento postupně vynořoval v Nietzscheho raných spisech Fatum und Geschichte a Willensfreiheit und Fatum.Zejména v perspektivě Gillese Deleuze interpretoval jiný z Nietzcheho klíčových pojmů (vůle k moci a věčný návrat) ve svém vystoupení Václav Zajíc (UK FHS). Z hlediska pozdního myšlení Martina Heideggera přistoupil k Nietzschemu Martin Nitsche (PedF UJEP) v příspěvku Mezi nadčlověkem a posledním bohem, když se zaměřil zejména na vzájemný vztah mezi Nietzscheovými koncepty „nadčlověk" - „smrt boha" a Heideggerovým „budoucí" - „poslední bůh". V následujícím vystoupení pak Aleš Novák interpretoval Nietzscheho ontologický princip vůle k moci v kontextu filosofie E. Jüngera, kde je při díle zejména v tom, co Jünger nazývá figurou dělníka (die Gestalt des Arbeiters). Vlasta Christovová (PedF UJEP) ve svém vystoupení zdůraznila originalitu Foucaltova pohledu na Nietzscheho pojetí morálky, zejména pak v perspektivě nároku „oživit Nietzscheho dílo zvnitřku". Referát Aleny Teskové (UK FF) se věnoval souvislosti Nietzscheho pojetí interpretace z Radostné vědy a některých momentů myšlení W. Benjamina v derridovském kontextu. Dalším pojednáním Derridovy interpretace Nietzscheho, tentokrát v porovnání s Heideggerovým způsobem přístupu, navázal Václav Umlauf. Konferenci zakončil příspěvek Josefa Fulky Smrt boha a možnosti myšlení, jenž tematizoval myslitelův odkaz zejména jakožto příležitost k „reskriptivním" myšlenkovým experimentům, jež byly představeny zejména na příkladu Deleuzových a Klossowského textů.
Vedle účastníků s příspěvky patří také zvláštní poděkování moderátorům, jež se na úrovni konference a věcnosti diskusí významnou měrou podíleli: Jan Sokol, Pavel Kouba, Martin Nitsche, Jakub Češka a Marie Pětová . Zvláštní dík si zaslouží i Karel Strnad, který se významně podílel na přípravě diskusně-společenského večera, pořádaného Filosofickým modulem FHS UK na Hůrce. Za zmínku stojí i to, že u příležitosti konference proběhla odveta fotbalového zápasu mezi filosofy z FHS UK a filosofy z Ústí nad Labem (UJEP), i když vzhledem k letošnímu výsledku by pro domácí bylo lepší zápas utajit.

Celkově můžeme na závěr shrnout, že největší přínos konference lze podle našeho soudu spatřovat v tom, že navzdory některým skeptický hlasům, podle nichž podobně velkoryse koncipovaná konference bude jednak nutně ulpívat na povrchu Nietzscheho myšlení a nadto si tak různorodí účastníci nejen nebudou rozumět, ale možná ani vůbec vzájemně naslouchat, se prokázal spíše pravý opak. Prostředí Fakulty humanitních studií, které je zásadním způsobem určováno duchem „universálního" bakalářského studia humanitní vzdělanosti, zdá se otevírá pole pro nikoliv pouze proklamovanou, ale skutečnou interdisciplinaritu, v jejímž rámci si pak např. Nietzscheho myšlení nepřisvojují pouze „profesionální filosofové" a nejrůznější „odborníci na Nietzscheho", ale mají k němu co říci též historik, umělec, logik, religionista či literární vědec, a to vždy za živého zájmu ostatních, jenž se projevoval např. věcnou diskusí, a to nejen v rámci oficiální diskuse, nýbrž i v příležitostných diskusích kuloárových. Jelikož bezprostřední odezva byla ze strany účastníků i pozorovatelů velmi příznivá, a také z toho důvodu, že po všechny tři dny konání byla konference hojně navštěvována studenty, hodláme při nejbližší vhodné příležitosti uspořádat obdobně koncipovanou konferenci věnovanou jinému, podobně významnému mysliteli.

H. Haškovcová, Rok trpaslíka, Lidé města 14.2 (2004), s. 224-226.

K inspiraci srov. R. Musil, Muž bez vlastností I., Praha: Odeon, 1980, s. 205n.

Text přednášky viz T. Halík, Nietzsche a filosofie náboženství, In Kružík, Josef and Novotný, Jaroslav (eds.), Nietzsche a člověk. Kořeny filosofické antropologie v myšlení Friedricha Nietzscheho, Praha: UK FHS, 2005, s. 9-12.

M.Šimsa, Nietzschova kritika křesťanství, In tamt., s. 13-17.

J. Kružík, Proč nesla pošta Nietzschemu Dionýsovu hlavu, In tamt. s. 18-27.

R. Zika, Smrt boha u René Descartesa, In tamt., s. 43-49.

M. Vrabec, Spinoza a Nietzsche, In tamt., s. 50-57.

L. Beynovszky, Básnivá bytnost rozumu, In tamt., s. 58-70.

M. Sobotka, Od Hegela k Nietzschemu, In tamt., s. 71-81.

J. Hill, Nietzsche and Boškovič: ‘a war of the knife' against Soul Atomism, In tamt. s. 208-217.

J. Novotný, Fundamentálně ontologická interpretace Nietzscheho podobenství o zvířeti z textu „O užitku a škodlivosti historie pro život", In tamt. s. 82-99.

M. Holeček, Logika a rozum, In tamt., s. 205nn.

A. Svoboda, Nietzsche - kultura tragédie a tragédie kultury, In tamt., s. 36-42.

T. Ospálková, Filosofie zahalená maskami, In tamt., s. 28-35.

J. Chavalka, Tělesné aspekty vůle k moci, In tamt. s. 120-126.

Petr Kouba, K Nietzscheho pojetí zdraví a nemoci, In tamt. s. 153-163.

A. Prázný, Pojem ‘Züchtung' v Nietzscheho úvahách o výchově, In tamt. s. 137-145.

H. Tippelt, Poražený rebel a jeho asketická hvězda, In tamt. s. 146-152.

E. Martínek, Nietzsche a Arendtová, In tamt. s. 188-193.

S. Komárek, Zarathustrovské motivy Persie a nadčlověka v německé triviální literatuře přelomu 19.a 20.století na příkladu Karla Maye, In tamt., s. 218-221.

J. Starý, Osud v Nietzscheho mladických spisech a vývoj pojmů osudu, vůle a individua, In tamt. s. 127-136.

V. Zajíc, Vůle k moci jakožto interpretační klíč, In tamt., s. 100-105.

M. Nitsche, Nadčlověk - budoucí bytnost člověka, In tamt. 106-110.

A. Novák, Jev, zdání a ukazování se jako dějinné určení povahy pravdivosti v myšlení F. Nietzscheho a E. Jüngera, In tamt., s. 111-119.

V. Christovová, Proč je Nietzsche vlastní Foucaultovou možností, In tamt. s. 164-168.

A. Tesková, Nepředvídatelnost pravdy a smrt intence, In tamt. s. 169-176.

V. Umlauf, Svádění pravdy: Derrida čte Nietzscheho, In tamt. s. 177-187.

J. Fulka, Smrt boha a možnosti myšlení, In tamt., s. 222-229.

Jaroslav Novotný
Josef Kružík